

Категорія справи № 760/31518/21: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у справах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано для оприлюднення: не визначено. Зареєстровано: 16.06.2023. Забезпечено надання загального доступу: 16.06.2023.

Дата набрання законної сили: 14.06.2023

Номер судового провадження: 61-5668св23

Постанова

Іменем України

14 червня 2023 року

м. Київ

справа № 760/31518/21

провадження № 61-5668св23

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: Ступак О. В. (суддя-доповідач), Погрібною С. О., Гулейкова І. Ю.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідач - ОСОБА_2 ,

треті особи: Служба в справах дітей і сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, Служба в справах дітей і сім'ї Ірпінської міської ради,

розглянув у попередньому судовому засіданні у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 , подану представницею - ОСОБА_3 , на рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 21 листопада 2022 року у складі судді Шереметьєвої Л. А. та постанову Київського апеляційного суду від 01 березня 2023 року у складі колегії суддів: Поливач Л. Д., Стрижеуса А. М., Шкоріної О. І.,

ВСТАНОВИВ:

Короткий зміст позовних вимог і судових рішень

У листопаді 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 , треті особи: Служба в справах дітей і сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, Служба в справах дітей і сім'ї Ірпінської міської ради, про визначення місця проживання дитини.

Свої вимоги позивачка обґрунтувала тим, що вона є матір'ю малолітнього сина ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 . Батьком дитини є відповідач, з яким у зареєстрованому шлюбі вона не перебувала. Сторони проживають окремо та спільного господарства не ведуть. Спільна дитина сторін має особливі потреби у догляді та вихованні, проживає разом з нею за адресою: АДРЕСА_1 та повністю перебуває на її утриманні. Дитина свого батька не знає, відповідач не приймає активної участі у вихованні сина, розвитку та утриманні. Згідно з висновком консультації невролога від 30 вересня 2017 року дитині поставлено діагноз: невротичний розлад з епілептиформною активністю на ЕГГ внаслідок гіпоксичного перинатального ушкодження нервової системи у дитини з ознаками неспецифічної дисплазії сполучної тканини, що вказує на підвищену емоційну збудженість, тривалі протестні реакції. Зазначений висновок підтверджує, що дитині необхідний спеціальний догляд, який відповідач забезпечити не може.

У 2021 році виникло питання щодо реєстрації місця проживання малолітньої дитини, проте батько дитини відмовився надати такий дозвіл, через що вона була змушена звертатися із заявою до Служби у справах дітей та сім'ї з проханням визначити місце проживання дитини разом з нею. Відповідно до листа Служби у справах дітей та сім'ї від 18 травня 2021 року на черговому засіданні комісії з питань захисту прав дитини 12 травня 2021 року розглядалося питання про визначення місця проживання малолітнього сина в присутності обох батьків, але на комісії відповідач повідомив, що звернувся з позовом до суду про визначення місця проживання малолітнього сина з ним та надав підтверджуючі документи. У зв'язку з цим орган опіки та піклування припинив розгляд поданої заяви, що у свою чергу змусило її звернутися до суду позовом.

Згідно з висновком від 04 листопада 2021 року за результатами психологічного обстеження дитини встановлено, що у сина виявлено індивідуально-особистісні особливості перебігу психічної діяльності, які потребують створення особливих умов навчання та виховання, нейропсихологічної діагностики та корекції, оскільки у своїй сукупності складають засади/складності формування шкільних вмінь та навичок, соціальної адаптації. З урахуванням того, що відповідальність за виховання сина лежить саме на ній, психологічно син «належить» саме матері, стосовно неї переживає реальні почуття сина, відповідальності за свої дії та вчинки. Батько дитини згідно з висновком у психічній реальності сина не представлений.

З урахуванням цього, а також з метою створення усіх умов для проживання, виховання та розвитку сина, його догляду позивачка просила суд визначити місце проживання малолітньої дитини - сина ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , з нею - ОСОБА_1 .

Рішенням Солом'янського районного суду м. Києва від 21 листопада 2022 року, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від 01 березня 2023 року, позов ОСОБА_1 задоволено. Визначено місце проживання дитини, сина ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , з матір'ю ОСОБА_1 .

Рішенням судів попередніх інстанцій мотивовано тим, що визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_4 разом з його матір'ю відповідатиме якнайкращим інтересам дитини, сприятиме повноцінному його вихованню та розвитку у звичному для нього середовищі. Суди не встановлено обставин, які б давали підстави дійти висновку, що визначення місця проживання дитини з батьком, що приведе до зміни місця проживання дитини, буде мати більш позитивний вплив на дитину, ніж залишення його проживати разом із матір'ю, у звичному для нього середовищі.

Короткий зміст та узагальнені доводи касаційної скарги, позиції інших учасників справи

У квітні 2023 року представниця ОСОБА_2 - ОСОБА_3 подала до Верховного Суду касаційну скаргу на рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 21 листопада 2022 року та постанову Київського апеляційного суду від 01 березня 2023 року, в якій, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати оскаржувані судові рішення та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

У касаційній скарзі заявник зазначає, що суди в оскаржуваних судових рішеннях не врахували висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постановках Верховного Суду від 03 травня 2018 року у справі № 754/5128/16-ц, від 02 серпня 2018 року у справі № 459/1640/17, від 22 серпня 2018 року у справі № 539/1406/17, від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16, від 14 лютого 2019 року у справі № 377/128/18, від 23 грудня 2020 року у справі № 712/11527/17, від 21 липня 2021 року у справі № 404/3499/17, від 08 червня 2022 року у справі № 753/23626/17, від 22 червня 2022 року у справі № 757/33742/19-ц, від 05 жовтня 2022 року у справі № 501/800/19.

Також, у касаційній скарзі як на підставу оскарження судових рішень міститься посилання на пункт 3 частини другої статті 389 ЦПК України (відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах). Зазначено про відсутність висновку Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, а саме: статті 161 Сімейного кодексу України (далі - СК України) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні за умови протиправного порушення права на спілкування одного з батьків.

Крім того, у касаційній скарзі як на підставу оскарження судових рішень міститься посилання на пункт 4 частини другої статті 389 ЦПК України (якщо судові рішення оскаржуються з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу), а саме зазначено, що судами: не досліджені зібрані у справі докази (пункт 1 частина третя статті 411 ЦПК України); необґрунтовано відхилено клопотання про призначення судової психологічної експертизи (пункт 3 частина третя статті 411 ЦПК України).

У червні 2023 року на електронну пошту Верховного Суду від ОСОБА_1 надійшов відзив на касаційну скаргу, у якому вона просить залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін, посилаючись на те, що доводи касаційної скарги не спростовують висновків судів.

У червні 2023 року на електронну пошту Верховного Суду від представника ОСОБА_1 - ОСОБА_5 надійшов відзив на касаційну скаргу, у якому він просить залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін, посилаючись на те, що доводи касаційної скарги зводяться до переоцінки доводів, що в силу вимог частини першої статті 400 ЦПК України не належить до повноважень суду касаційної інстанції. Відзив обґрунтовано тим, що суди попередніх інстанцій правильно встановили обставини справи, зокрема те, що малолітня дитина весь час проживала з матір'ю та її батьком (дідом), жодного дня самостійно не проживала разом з біологічним батьком, а отже немає міцного емоційного психологічного зв'язку з батьком. Суди вирішили спір виходячи із найкращих інтересів дитини.

Позиція Верховного Суду

Статтю 400 ЦПК України встановлено межі розгляду справи судом касаційної інстанції. Так, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Відповідно до статті 401 ЦПК України попередній розгляд справи має бути проведений протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем колегією у складі трьох суддів у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

За змістом частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги у межах, які стали підставами для відкриття касаційного провадження, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін, оскільки їх ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Обставини, встановлені судами

Сторони у зареєстрованому шлюбі не перебували, мають спільну малолітню дитину - сина ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 . Дитина проживає разом з матір'ю, батько дитини проживає окремо.

Згідно з висновком психологічного дослідження від 04 листопада 2021 року дитина має емоційну прив'язаність до матері, батько у психічній реальності сина не представлений. Крім цього, зазначено, що у сина сторін не виявлено ознак, які дозволяють припустити вплив матері на формування у сина негативної думки про батька.

Відповідно до висновку Органу опіки та піклування виконавчого комітету Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області від 22 лютого 2022 року № 13/7 орган опіки та піклування вважає за доцільне визначити місце проживання малолітнього ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , з матір'ю.

Згідно з характеристикою позивачки з місця роботи - Товариства з обмеженою відповідальністю «ГАЛА ФУДЗ» остання є спокійною та врівноваженою, комунікабельною, доброзичливою людиною. Діти разом з дідусем відвідували офіс, діти завжди охайно виглядають та ввічливі.

Правове обґрунтування

Згідно з частинами другою, восьмою, дев'ятою статті 7 СК України сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками. Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, членів сім'ї. Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини (частина третя статті 11 Закону України «Про охорону дитинства»).

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Відповідно до частини першої статті 18, частини першої статті 27 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-ХІІ (далі - Конвенція про права дитини), держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

У частині першій статті 9 Конвенції про права дитини передбачено, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в найкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до частин другої, четвертої статті 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Згідно зі статтею 141 СК України мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини.

Відповідно до частин першої, другої статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини.

У частині першій статті 3 Конвенції про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

У рішенні Європейського суду з прав людини від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13, суд зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини

найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (параграф 76).

У параграфі 54 рішення Європейського суду з прав людини «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року, заява № 31111/04, зазначено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. Зокрема, стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини.

Аналіз наведених норм права, практики Європейського суду з прав людини дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів самої дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Міжнародні та національні норми не містять положень, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

При визначенні місця проживання дитини судами необхідно крізь призму врахування найкращих інтересів дитини встановлювати та надавати належну правову оцінку всім обставинам справи, які мають значення для правильного вирішення спору.

Отже, при розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо, а також дотримуватися балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини і обов'язком батьків діяти в її інтересах.

Відповідно до частини четвертої статті 263 ЦПК України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановях Верховного Суду.

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 лютого 2019 року в справі № 377/128/18 (провадження № 61-44680св18) вказано, що «тлумачення частини першої статті 161 СК України свідчить, що під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини враховується ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особисту прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. До інших обставин, що мають істотне значення, можна віднести, зокрема: особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним з батьків і дитиною (як виконують батьки свої батьківські обов'язки по відношенню до дитини, як враховують її інтереси, чи є взаєморозуміння між кожним з батьків і дитиною); можливість створення дитині умов для виховання і розвитку».

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18) викладено висновок про те, що «Декларація прав дитини не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону № 1906-IV, а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку із цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України. Разом з тим, положення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, про те, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3), узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей».

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Вирішуючи спір, враховуючи норми матеріального права, у повному обсязі встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її правильного вирішення, суд першої інстанції, із яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про визначення місця проживання дитини з матір'ю.

Верховний Суд погоджується із такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Визначаючи місце проживання дитини, надавши належну оцінку усім доказам у справі, у тому числі висновку органу опіки та піклування, суди попередніх інстанцій, виходячи із найкращих інтересів дитини, встановивши, що дитина вже досить тривалий час проживає разом із матір'ю, визначили місце проживання з останньою. На час ухвалення оскаржуваних рішень судами попередніх інстанцій не встановлено обставин, які б давали підстави для висновку, що визначення місця проживання дитини з батьком, що фактично призводить до зміни місця проживання дитини, буде мати більш позитивний вплив на дитину.

Батько дитини, який безсумнівно відіграє важливу роль у житті та розвитку дитини, має право та обов'язок піклуватися про здоров'я дитини, стан її розвитку, незалежно від того з ким дитина буде проживати.

Виходячи із обставин цієї справи, враховуючи, що сторони не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дитини та забезпечити доброзичливе спілкування один з одним, Верховний Суд вважає, що суди попередніх інстанцій, визначаючи місце проживання малолітньої дитини сторін у цій справі з матір'ю, дійшли обґрунтованого висновку про те, що це буде відповідати якнайкращим інтересам дитини та сприятиме її повноцінному вихованню та розвитку.

Верховний Суд відхиляє доводи касаційної скарги про те, що позивачка не має власного житла та зареєстрованого місця проживання в Україні, судами не встановлено адресу перебування та умови проживання дитини, з огляду на таке.

Судами встановлено, що на момент звернення із позовом у листопаді 2021 року позивачка проживала з дитиною на території України за адресою: АДРЕСА_1. Висновок органу опіки та піклування, яким зокрема встановлено житлово-побутові умови, наданий до початку збройної агресії РФ.

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією РФ проти України на всій території України введено воєнний стан.

З огляду на введення воєнного стану в Україні, вирішуючи спори, що стосуються прав та інтересів дитини, першочерговим завданням держави є забезпечення її безпеки і права на життя.

Внаслідок загрози життю та здоров'ю дитини через масові ракетні обстріли позивачка разом із сином виїхали до Франції, де отримали тимчасовий захист та знаходяться тепер, тож на сьогодні дитині безпечніше залишатись з матір'ю у Франції у стійкому та безпечному середовищі.

Доводи касаційної скарги щодо відмови суду першої інстанції у задоволенні клопотання відповідача про призначення судової психологічної експертизи з метою визначення психологічного стану малолітнього сина, є необґрунтованими, оскільки призначення судової експертизи є правом суду з метою встановлення даних, які входять до предмету доказування у справі, судом не встановлено підстав для задоволення такого клопотання відповідача, оскільки у справі наявні інші висновки спеціалістів. Суди обґрунтовано врахували, що на час перебування дитини разом із матір'ю за кордоном виконання такого клопотання може затягнутись на тривалий час.

Доводи касаційної скарги щодо відмови суду у задоволенні клопотання відповідача про звернення з відповідним судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу з метою встановлення умов приживання дитини, є необґрунтованими, оскільки встановлення таких обставин не має значення для вирішення спору щодо місця проживання дитини з огляду на тимчасове перебування позивачки з дитиною на території Франції, що пов'язане із введенням воєнного стану в Україні.

Доводи касаційної скарги про те, що суд першої інстанції безпідставно відмовив у задоволенні клопотання відповідача про залишення позову без розгляду з огляду на перебування у провадженні суду справи № 760/12238/21 за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, треті особи: Служба в справах дітей і сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, Служба в справах дітей і сім'ї Ірпінської міської ради, про визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів, є безпідставними. Сторони як на стадії підготовчого засідання, так і під час розгляду питання про залишення позову без розгляду заперечували проти об'єднання справ для їх спільного розгляду. Оскільки розглядувані справи не є тотожними, тому відсутні підстави передбачені пунктом 4 частини першої статті 257 ЦПК України для залишення позову без розгляду.

Оцінка доводів касаційної скарги щодо неврахування висновків Верховного Суду

У касаційній скаргі заявник зазначає, що суди в оскаржуваних судових рішеннях не врахували висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16, Верховного Суду від 2 квітня 2018 року у справі № 344/2561/16, від 03 травня 2018 року у справі № 754/5128/16-ц, від 02 серпня 2018 року у справі № 459/1640/17, від 22 серпня 2018 року у справі № 539/1406/17, від 14 лютого 2019 року у справі № 377/128/18, від 23 грудня 2020 року у справі № 712/11527/17, від 21 липня 2021 року у справі № 404/3499/17, від 08 червня 2022 року у справі № 753/23626/17, від 22 червня 2022 року у справі № 757/33742/19-ц, від 05 жовтня 2022 року у справі № 501/800/19, від 19 жовтня 2022 року у справі № 314/517/20.

Оскільки врахуванню підлягають висновки у справах у подібних правовідносинах, Верховний Суд аналізує наведені заявником як приклади на предмет подібності рішення Верховного Суду до обставин розглядуваної справи.

Критерії оцінки відносин на предмет подібності сформульовані Великою Палатою Верховного Суду у справі № 233/2021/19. За такими критеріями суд касаційної інстанції визначає подібність правовідносин з урахуванням обставин кожної конкретної справи. Це врахування необхідно розуміти як оцінку подібності насамперед змісту спірних правовідносин (обставин, пов'язаних із правами й обов'язками сторін спору, регламентованими нормами права чи умовами договорів), а за необхідності, зумовленої специфікою правового регулювання цих відносин, - також їх суб'єктів (видової належності сторін спору) й об'єктів (матеріальних або нематеріальних благ, щодо яких сторони вступили у відповідні відносини).

У справі № 402/428/16 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що при розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо.

У справі № 344/2561/16 Верховним Судом зазначено, що сам факт звернення позивача з позовом у цій справі свідчить, що обставини та умови проживання дитини з матір'ю могли змінитися, а тому суди першої та апеляційної інстанцій повинні повно та всебічно дослідити питання визначення місця проживання дитини, врахувавши, у першу чергу, її інтереси.

У справі № 314/517/20 Верховним Судом зроблено висновок, що вирішуючи питання про визначення місця проживання дитини, суди мають враховувати об'єктивні та наявні у справі докази, зокрема обстеження умов проживання, характеристики психоемоційного стану дитини, поведінки батьків щодо дитини та висновку органу опіки та піклування. Судам передусім потрібно впевнитися, що саме той з батьків, на чю користь буде прийнято рішення, створить для дитини належні умови для її морального, духовного та фізичного розвитку.

У справах № 754/5128/16, № 459/1640/17, № 539/1406/17, № 377/128/18 Верховним Судом сформульовано висновок, що тлумачення частини першої статті 161 СК України свідчить, що під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини враховується ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особисту прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. До інших обставин, що мають істотне значення, можна віднести, зокрема: особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним з батьків і дитиною (як виконують батьки свої батьківські обов'язки по відношенню до дитини, як враховують її інтереси, чи є взаєморозуміння між кожним з батьків і дитиною); можливість створення дитині умов для виховання і розвитку.

У справі № 404/3499/17 Верховний Суд зазначив, що вирішуючи питання про визначення місця проживання дитини, суди мають враховувати об'єктивні та наявні у справі докази, зокрема обстеження умов проживання, характеристики психоемоційного стану дитини, поведінки батьків щодо дитини та висновку органу опіки та піклування.

Посилання заявника в касаційній скарзі на неврахування судами при постановленні оскаржуваних рішень висновків, сформульованих у наведених постановках Верховного Суду, є безпідставними, оскільки висновки, а також встановлені судами фактичні обставини, що формують зміст правовідносин, у цих справах і у справі, яка є предметом касаційного перегляду, є різними. У кожній із зазначених справ суди виходили з конкретних обставин та доказів, оцінюючи їх у сукупності. У кожній зі справ, яка стосується інтересів дитини, суд виходить із найкращих її інтересів з урахуванням усіх обставин справи, які у кожній конкретній справі є різними.

У справі № 712/11527/17 Верховний Суд зазначив, що висновок психолога містить загальні висновки про зв'язок матері з дитиною такого віку без урахування фактичних обставин цієї справи, яка переглядається. Отже, такий висновок психолога не містить інформацію щодо предмета доказування, а тому не може бути належним доказом у цій справі. Такі доводи заявника не свідчать про неврахування судами висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, оскільки стосуються оцінки доказу.

У справах № 757/33742/19, № 753/23626/17, № 501/800/19 Верховним Судом зазначено, що у разі посилання учасників сімейного спору на факти вчинення одним із учасників домашнього насильства обов'язково потрібно перевіряти чи відбувалося домашнє насильство щодо дитини або за її присутності.

Судами не порушено зазначеного висновку, у цій справі не встановлено, що позивачка чинить домашнє насильство стосовно свого сина, а посилання відповідача на це не підтверджено будь-якими належними доказами.

Отже, висновки у зазначених постановках є нерелевантними до правовідносин, що виникли між сторонами у справі, що переглядається.

У касаційній скарзі заявник також зазначає про відсутність висновку Верховного Суду щодо застосування норми права, а саме статті 161 СК України під час дії правового режиму воєнного стану в Україні за умови порушення права на спілкування одного з батьків з дитиною.

Верховний Суд відхиляє такі доводи касаційної скарги, оскільки у постанові від 09 лютого 2023 року у справі № 753/572/20 Верховний Суд висловився щодо застосування норм матеріального права у подібних правовідносинах.

Також заявник вказує на те, що суди попередніх інстанцій не дослідили зібрані у справі докази (пункт 1 частини третьої статті 411 ЦПК України). Верховний Суд відхиляє доводи заявника про те, що суди не дослідили зібрані у справі докази, оскільки суди першої та апеляційної інстанцій встановили обставини справи у достатньому обсязі для ухвалення правильного по суті, законного та обгрунтованого судового рішення, дали відповіді на кожен аргумент позивача та відповідача, які мають юридично важливе значення. Порушень порядку надання та отримання доказів судом не встановлено, оцінка доказів зроблена як судом першої, так і судом апеляційної інстанцій.

Отже доводи заявника, що стали підставою для відкриття касаційного провадження не знайшли своє підтвердження. Інші наведені у касаційній скарзі доводи зводяться до незгоди з висновками судів попередніх інстанцій стосовно оцінки доказів і встановлених на їх підставі обставин, та спрямовані на доведення необхідності переоцінки цих доказів, що в силу вимог частини першої статті 400 ЦПК України не належить до повноважень суду касаційної інстанції.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника та їх відображення в оскаржуваних рішеннях, питання вичерпності висновків судів попередніх інстанцій, Верховний Суд виходить із того, що у справі, що переглядається, судові рішення відповідають вимогам вмотивованості.

Верховний Суд розглянув справу в межах доводів, наведених заявником у касаційній скарзі, які стали підставою для відкриття касаційного провадження і підстав вийти за межі розгляду справи судом касаційної інстанції не встановлено. Викладене дає підстави для висновку, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін із підстав, передбачених статтею 410 ЦПК України.

Керуючись статтями 400, 401, 409, 410 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

У задоволенні клопотання ОСОБА_2, поданого його представницею - ОСОБА_3, про розгляд справи у судовому засіданні за участю сторін відмовити.

Касаційну скаргу ОСОБА_2, подану його представницею - ОСОБА_3, залишити без задоволення. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 21 листопада 2022 року та постанову Київського апеляційного суду від 01 березня 2023 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції є остаточною і оскарженню не підлягає.

Судді: **О. В. Ступак**

І. Ю. Гулейков

С. О. Погрібний